

**Türkmenistanyň Merkezi bankynyň
Müdiriýetiniň başlygynyň 2020-nji
9-njy apreliňdäki 108-iş belgisi
buýrugy bilen tassyklanyldy**

**Türkmenistanyň Adalat ministrligi
tarapyndan 2020-nji 28-nji apreliňde
1321 bellige alyş belgisi bilen döwlet
belligine alyndy**

Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek maksatlary bilen gymmat bahaly metallar we gymmat bahaly daşlar bilen baglanyşykly işler boýunça amallary amala aşyrýan şahslaryň içerki gözegçilik kadalaryna bildirilýän talaplar

I bap. Umumy düzgünler

1. Şu Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek maksatlary bilen gymmat bahaly metallar we gymmat bahaly daşlar bilen baglanyşykly işler boýunça amallary amala aşyrýan şahslaryň içerki gözegçilik kadalaryna bildirilýän talaplar (mundan beýläk - Talaplar) “Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereketetmek hakynda” Türkmenistanyň Kanunyna (mundan beýläk - Kanun) laýyklykda işlenilip taýýarlanyldy we gymmat bahaly metallar, gymmat bahaly daşlar bilen baglanyşykly işi amala aşyrýan taraplar tarapyndan jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek maksady bilen içerki gözegçilik kadalaryna (mundan beýläk - İçerki gözegçilik kadalary) bildirilýän talaplary kesgitleýär.

2. Şu Talaplar gymmat bahaly metallar we gymmat bahaly daşlar bilen baglanyşykly işi amala aşyrýan Türkmenistanyň Merkezi banky tarapyndan gymmat bahaly metallar we gymmat bahaly daşlar bilen baglanyşykly işi amala aşyrmak üçin ygtyýarnama berlen ýuridik şahslara we ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahslar-hususy telekeçilere (mundan beýläk-ygtyýarnamalylar), Türkmenistanyň Merkezi bankynyň düzüm birliklerine (bilelikde mundan beýläk – amallary amala aşyrýan şahs) degişlidir.

3. İçerki gözegçilik kadalary Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda işlenip taýýarlanylýar.

4. Amallary amala aşyrýan şahslar özi peýdalanylýan İçerki gözegçilik kadalarynyň Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyk gelmegine gözegçilik edilmegini üpjün edýär.

II bab. Içerki gözegçilik kadalarynyň maksatnamalary

5. Içerki gözegçilik kadalary:

1) jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket edilmegine gönükdirilen işleriň guramaçylyk esaslaryny düzgünleşdirýär;

2) içerki gözegçiligi amala aşyrmak maksady bilen, amallary amala aşyrýan şahsyň ýolbaşçysynyň we işgärleriniň borçlaryny we olaryň hereketleriniň tertibini belleýär;

3) içerki gözegçiligi amala aşyrmak maksady bilen, borçlary ýerine ýetirmegiň möhletlerini hem-de şol borçlaryň berjaý edilmegine jogap berýän taraplary kesgitleýär.

6. Içerki gözegçilik kadalary içerki gözegçiligi amala aşyrmak boýunça aşakda görkezilen maksatnamalary özünde jemleýär:

1) jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek maksatlary bilen içerki gözegçiligi guramagyň maksatnamasyny;

2) müşderiniň töwekgelçiligini we tehnologik gazananlary peýdalanmagyň töwekgelçiligini hem goşmak bilen, hyzmatlaryň jenaýatçylykly maksatlar üçin peýdalanylmagynyň töwekgelçiligini hasaba alýan jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagynyň, terrorçylygyň maliýeleşdirilmeginiň we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmeginiň töwekgelçiligini dolandyrmagyň maksatnamasyny (mundan beýläk - töwekgelçilige baha bermegiň maksatnamasy);

3) müşderileri, müşderileriniň wekillerini we (ýa-da) benefisiarlary barabarlamaýyň maksatnamasyny (mundan beýläk - barabarlamaýyň maksatnamasy);

4) müşderileriň çylşyrymly, adaty bolmadyk uly ýa-da adaty bolmadyk beýleki amallaryny (geleşiklerini) hem goşmak bilen müşderileriň amallaryna (geleşiklerine) gözegçilik etmegiň we olary öwrenmegiň maksatnamasyny (mundan beýläk - müşderiniň amallaryna gözegçilik etmegiň we olary öwrenmegiň maksatnamasy);

5) jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmegiň meseleleri boýunça amallary amala aşyrýan şahslaryň işgärlerini taýýarlamagyň we okatmagyň maksatnamasyny (mundan beýläk - işgärleri taýýarlamagyň we okatmagyň maksatnamasy);

6) maglumatlary resminama arkaly bellemek we jemlemek maksatnamasyny;

7) ýerine ýetirilmeli işleriň tertibinde amallary wagtlaýyn togtatmak maksatnamasy (mundan beýläk – amallary togtatmak boýunça maksatnamasy);

8) hökmany gözegçilige degişli diýlip hasaplanýan amallary hem-de jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagy, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegi we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegi bilen bagly alamatlary bolan amallary ýüze çykarmagyň maksatnamasyny (mundan beýläk – amallary ýüze çykarmagyň maksatnamasy);

9) İçerki gözegçilik kadalaryna laýyklykda ygtyýarnamaly tarapyndan işlenip düzüljek gaýry maksatnamalar.

7. İçerki gözegçilik kadalaryna laýyklykda içerki gözegçiligi ýerine ýetirmek boýunça jogapkär wezipeli adama (mundan beýläk - wezipeli adam) hukuklar we borçlar bellenilýär.

8. İçerki gözegçilik kadalary ýuridik şahsyň ýolbaşçysy, ýuridik şahsy döretmezden telekeçilik işi bilen meşgullanýan fiziki şahs-hususy telekeçiniňbolsa özi tarapyndan tassyklanylýar.

9. İçerki gözegçiligi guramagyň maksatnamasy aşakda görkezilen şertleri göz önünde tutmak arkaly işlenip düzülmelidir:

1) amalary amala aşyran şahs tarapyndan jogapkär adamyň (ygtyýarnamaly fiziki şahs özi jogapkär adam bolup durýar) bellenilmeginiň tertibi;

2) ygtyýarnamaly taraplaryň içerki gözegçilik ulgamynyň düşündirişi.

10. Töwekgelçilige baha bermegiň maksatnamasynda müşderiniň barabarlanmagy boýunça talaplary göz önünde tutmak arkaly, müşderiniň töwekgelçilik bilen bagly derejesine (ýagdaýyna) baha bermegiň we bellemegiň kadalary aşakda görkezilen halatlarda kesgitlenmelidir:

1) müşderini hyzmat etmäge kabul edilmezinden öň;

2) müşderä hyzmat etmekligiň baryşynda (amalary (geleşikleri) amala aşyrmagyň çäklerinde);

3) İçerki gözegçilik kadalarynda göz önünde tutulan beýleki ýagdaýlarda.

11. Pullaryň kanunlaşdyrylmagyna garşy göreşiň maliýe çärelerini işläp taýýarlaýan toparyň (FATF) maslahatlaryny nazara almak bilen, şeýle hem müşderileriň amalarynda, işiniň häsiýetinde we görnüşinde jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileri kanunlaşdyrmak, terrorçylygy maliýeleşdirmek we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagyny maliýeleşdirmek maksadynyň ýokary töwekgelçilik alamatlary barabarlamak maksatnamasynda ýüze çykarylan maglumatlaryň esasynda anyklanylýar.

12. Töwekgelçilikleri dolandyrmak maksatnamasy müşderileriň amalarynda (geleşiklerinde) töwekgelçiligiň ýagdaýyna (derejesine) baha bermek, olardaky üýtgemelere soňky gözegçilik işlerini geçirmek maksady bilen yzygiderli we döwürleýin gözegçiligi amala aşyrmak göz önünde tutulýar.

13. Barabarlamak maksatnamasy müşderiniň, onuň wekiliniň we (ýa-da) benefisiaryň barabarlanmagy üçin geçirilmeli çäreleri şu aşakdakylary öz içine alýar:

1) müşderi, onuň wekili we (ýa-da) benefisiar bilen gatnaşyklary ýola goýmakda müşderini hyzmat etmäge kabul edilmezinden öň Kanunyň 5-nji we 6-njy maddalarynda bellenenlere laýyklykda alnan maglumatlary we bu maglumatlaryň ygtybarlydygyny barlamak;

2) Kanunyň 6-njy maddasynda göz önünde tutulanlara görä esaslandyrylan we mümkin bolan çylşyrymly ýagdaýlarda benefisiary barabarlamak we aýdyňlaşdyrmak ugrunda kabul edilen çärelerde, şol sanda görkezilen eýeler bilen tanyşlyk gatnaşyklary ýola goýmak we kabul edilen maglumatlaryň ygtybarlylygyny barlamak;

3) müşderiniň, onuň wekiliniň we (ýa-da) benefisiaryň terrorçylygy maliýeleşdirmäge gatnaşygy hakynda, Kanunyň 13-nji maddasyna gabat gelýän delilleriň gelip gowuşmagynda olaryň hakykatdan hem barlygyny ýa-da ýoklugyny barlamak;

4) Kanunyň 9-njy maddasyna laýyklykda hyzmat edilip duran we hyzmat edilmäge kabul edilen fiziki şahslaryň daşary ýurt jemgyýetçilik wezipeli adamlaryň hataryna degişliligini anyklamak;

5) müşderiniň geçirýän amallarynyň jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagy, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegi we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegibilen bagly töwekgelçiligine baha bermek bilen, onuň ýagdaýyny (derejesini) kesgitlemek;

6) müşderileriň, olaryň wekilleriniň we (ýa-da) benefisiaryň barabarlamagyň netijesinde alynan maglumatlary täzeläp durmak.

14. Barabarlamak maksatnamasynda amallary amala aşyrýan şahs tarapyndan müşderileri, olaryň wekillerini we (ýa-da) benefisiary barabarlamak maksatnamasynda, şu Talaplaryň onunjy böleginde göz önünde tutulan çäreleri amala aşyrmakda, ýüze çykaran delilleri (maglumatlary) bellemegiň we jemlemegiň, şeýle hem olary täzelemegiň usullary göz önünde tutulýar.

15. Müşderini barabarlamak maksatnamasynda Kanunyň 6-njy maddasynda görkezilen müşderi barada kabul edilen maglumatlara gönükdirilen geçirilmeli çäreleri göz önünde tutulýar.

Amallary ýüze çykarmagyň maksatnamasynda aşakda görkezilen çäreler göz önünde tutulmalydyr:

1) Kanunyň 5-nji maddasyna laýyklykda, hökmany gözegçilige degişli amallary;

2) Kanunyň 10-njy we 11-nji maddalaryna laýyklykda, maglumatlary resminamalaýyn berkitmäge degişli bolan amallary;

3) müşderi tarapyndan adaty bolmadyk uly ýa-da görnüp duran ykdysady manysy ýa-da görünýän kanuny maksady bolmadyk amallaryň, has takygy olar jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmak, terrorçylygy maliýeleşdirmek we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmek maksadyna gönükdirilmegi bilen bagly şübhe döredýän, şübheli amallaryň alamatlaryny anyklamagy;

4) Müşderiniň amala aşyrýan amallarynyň şübheli diýilip yglan edilmegi baradaky çözügüt ygtyýarnamaly taraplar müşderiniň maliýe ýagdaýy we işewürlük abraýy esasynda, onuň wekiliniň we (ýa-da) benefisiaryň abraýyny häsiýetlendirýän maglumatlaryň esasynda çözügüt kabul edilmegi;

5) ygtyýarnamaly taraplaryň Kanunda we şu Talaplarda bellenilenlere baglylykda hökmany gözegçilige degişli bolan amallaryň (geleşikleriň) ýüze çykarylmagy bilen, mundan beýläk geçiriljek işler babatynda ýörite wezipeli adama (ýörite wezipeli adamyň işini hususy telekeçiniň özbaşdak ýerine ýetiren ýagdaýlary hasaba almazdan) soňky netijä gelmek üçin habarly etmegiň tertibi.

16. Müşderiniň amallaryna gözegçilik etmegiň we olary öwrenmegiň maksatnamasynda müşderi barada maglumatlaryň toplanmagyna gönükdirilen çäreleri geçirmek göz önünde tutulmalydyr.

Şunda müşderiniň işewürlik abraýy ähli ýygnalan maglumatlara esaslanmak arkaly berlen bahany aňladýar.

17. Maglumatlary resminama arkaly bellemek we jemlemek maksatnamasy Kanuna, şeýle hem Içerki gözegçilik kadalaryny durmuşa geçirmek maksady bilen delilleri (maglumatlary) kabul etmegiň we kagyz we (ýa-da) beýleki göterijilerde berkitmegiň tertibini göz önünde tutýar.

18. Maglumaty resminama arkaly bellemekwe jemlemek maksatnamasynda ýazyp bellemek üçin şular baradaky maglumatlar göz önünde tutulýar:

1) hökmany gözegçilige degişli amal baradaky;

2) jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmak, terrorçylygyň maliýeleşdirilmek we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmek maksady bilen amala aşyrylýandygy babatda şübhe döredýän amal baradaky;

3) amalyň adaty bolmadyk häsiýetlidigini görkezýän ölçegleriň we (ýa-da) alamatlaryň haýsy-da bolsa birine eýe bolan amal baradaky;

4) müşderiniň amallaryna gözegçilik etmegiň we olary maksatnamasy berjaý edilende äşgär edilen amal baradaky.

19. Maglumatlary resminama arkaly bellemek we jemlemek maksatnamasy Kanunyň 11-nji maddasynyň talaplaryna laýyklykda işlenip düzülýär amallary amala aşyrýan şahslaryň şu talaplarda bellenip geçilen hökmany gözegçilige degişli hem-de delilleri özünde jemleýän amallaryň (geleşikleriň) ýüze çykarylmagyny göz önünde tutýar.

20. Amallary togtatmak boýunça maksatnamasy şulary özünde jemleýär:

1) Kanunyň 14-nji maddasyna laýyklykda gymmat bahaly metallar, gymmat bahaly daşlar we olaryň önümleri bilen baglanyşykly amallary geçirmekden ýüz döndermegiň we olary togtatmak boýunça amala aşyrmaly hereketleriň tertibini;

2) gymmat bahaly metallar, gymmat bahaly daşlar we olaryň önümleri bilen baglanyşykly amallary saklamak bilen bagly amallarda Kanunyň 13-nji maddasynda görkezilen fiziki ýa-da ýuridik şahslary ýüze çykarmagyň tertibi;

3)) gymmat bahaly metallar, gymmat bahaly daşlar we olaryň önümleri bilen baglanyşykly amallary wagtlaýyn togtatmak bilen bagly amallar barada ygtyýarly guramalara habar bermegiň tertibini;

4) amaly wagtlaýyn togtatmak baradaky görkezmäniň esasynda gymmat bahaly metallar, gymmat bahaly daşlar we olaryň önümleri bilen baglanyşykly amallary geçirmegiň mümkin dældigi barada müşderini habardar etmegiň tertibini.

21. Jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy göreşmek ugrunda işgärleri taýýarlamak we okatmak maksatnamasy Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda işlenip düzülýär.

III bab. Içerki gözegçiligi gurnalyşyny barlamak

22. Içerki gözegçiligiň gurnalyşyny barlamaklykamallary amala aşyrýan şahslartarapyndan Kanunyň talaplarynyň berjaý etmegini, Içerki gözegçilik

kadalaryny we beýleki kadalaşdyryjy hukuk namalarynda bellenen gözegçiligi durmuşa geçirmekligi üpjün edýär.

23. Içerki gözegçilik barlagy Kanunyň talaplaryna, degişli kadalaşdyryjy hukuk namalara we kadalaşdyryjy resminamalara laýyklykda yzygiderli ýagdaýda ýöne, ýylda 1 (bir) gezekden ýygy bolmazlyk şertinde geçirilýär.

24. Amalary amala aşyran şahslarageçirilene barlagyň netijesinde jenaýatçylykly ýol bilen alnan girdejileriň kanunlaşdyrylmagyna, terrorçylygyň maliýeleşdirilmegine we köpçülikleýin gyryş ýaragynyň ýaýradylmagynyň maliýeleşdirilmegine garşy hereket etmek hakyndaky kanunçylygyna, Içerki gözegçilik kadalaryna we gaýry guramaçylyk-düzgünleşdiriş resminamalara degişli ähli ýüze çykarylan düzgün bozmalary özünde jemleýän hasabat düzülýär. Şeýle hem, bu hasabatda barlagyň netijesinde ýüze çykarylan düzgün bozulmalary düzetmäge gönükdirilen alyp barmaly anyk çäreleri we olary aradan aýyrmagyň möhletleri belleniýär.

IV bap. Jemleýji düzgünler

25. Müşderiniň maglumatlaryny we onuň bilen hat alyşmalary hem goşmak bilen müşderiniň talabalaýyk barlagynyň netijeleri müşderiler bilen işjeň gatnaşyklaryň bes edilen gününden 5 (bäs) ýyldan az bolmadyk möhlete amalary amala aşyran şahslar tarapyndan saklanlymaga degişlidir.

26. Maglumatlary saklamakda olaryň ygtybarly we öz wagtynda Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda öz ygtyýarlyklarynyň çäginde rugsat edilen ygtyýarly edarasyna şeýle hem beýleki döwlet edaralaryna elýeterlilikini üpjün ediler ýaly şertler göz önünde tutulmaly.

27. Içerki gözegçilik kadalarynda içerki gözegçiligi amala aşyrylýan döwründe, alnan maglumatlaryň ýaşyrynlygyny üpjün etmek, şeýle hem ygtyýarnamalylar tarapyndan Türkmenistanyň kanunçylygyna laýyklykda bu ugurdaky çäreleri durmuşa geçirmek göz önünde tutulýar.

28. Içerki gözegçiligiň kadalary beýleki kanunçylyk namalarynda başgaça göz önünde tutulmadyk bolsa şu talaplaryň güýje giren senesinden 1 (bir) aýdan gijä galman ygtyýarnamaly taraplar tarapyndan Kanuna laýyk getirliip taýýarlanmalydyr.